

Dr hab. Agata Mirek, prof. KUL
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Nauk Humanistycznych, Ośrodek Badań nad Geografią Historyczną Kościoła w Polsce
Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin, agatam@kul.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej

mgr. Damiana Domżałskiego

Dekanat zawierciański w latach 1910-1957. Działalność religijna i społeczna

Katowice 2019, ss. 226, aneks, s. 227-229; wykaz źródeł i literatury, s. 230-261

Rozprawa została napisana pod kierunkiem dra hab. Zbigniewa Hojki na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach w Instytucie Historii.

Przedstawiona do recenzji praca doktorska mgr. Damiana Domżałskiego wpisuje się w nurt, nie tylko polskiej ale i światowej historiografii, podejmującej tematykę regionalną, którą uważam za ważną i potrzebną. Praca tego typu jako *case study* może przedstawiać, skupiony niejako w soczewce obraz, skomplikowanej i dynamicznie zmieniającej się historii pograniczy: trzech państw zaborczych, systemów politycznych, kulturowych i religijnych oraz społecznych i ekonomicznych. Swoimi ramami chronologicznymi rozprawa obejmuje bardzo zróżnicowany czasookres: zaborów, dwóch wielkich wojen światowych, odbudowywania się państwowości polskiej po 1918 r. i jej kształtowania się w nowej komunistycznej rzeczywistości po 1945 r. W pracy pojawia się cenny dla terenów pogranicza aspekt porównawczy w odniesieniu do sąsiadujących ze sobą dekanatów, jak i wyznawców innych religii. Temat podjęty przez doktoranta jawi się jako potrzebny i ciekawy.

Ocena merytoryczna

Recenzowana dysertacja *Dekanat zawierciański w latach 1910-1957. Działalność religijna i społeczna* - jak zauważa we wstępie jej autor poświęcona jest *nieopracowanemu do dziś tematowi roli dekanatu zawierciańskiego w życiu religijnym i społecznym* (s. 15). Dla mnie jako czytelnika i recenzenta pojawia się problem już w samym sformułowaniu tytułu. Dekanat jest jednostką terytorialną w obrębie diecezji, obejmującą zazwyczaj kilka parafii pozostających pod kierownictwem dziekana. Tak sformułowany temat pracy nie określa jednoznacznie co będzie przedmiotem zainteresowania autora, gdyż sam dekanat, jako jednostka terytorialna, nie prowadzi działalności religijnej ani społecznej. Taką działalność można prowadzić w dekanacie, może prowadzić ją duchowieństwo dekanatu, wierni dekanatu – niestety autor nie sprecyzował wystarczająco dobrze przedmiotu swoich badań. Wydaje się,

iż bardziej adekwatnym i poprawnym tytułem byłoby określenie: *działalność religijna i społeczna w dekanacie zawierciańskim*.

Poważne zastrzeżenie budzi brak sformułowania problemu badawczego. Autor dysertacji, mgr Damian Domżański napisał, we wstępie, iż *głównym celem pracy jest opis dziejów oraz duszpasterskiej, społecznej, kulturowej działalności dekanatu zawierciańskiego w latach 1910-1957* (s. 15). Powtórzył to samo stwierdzenie w zakończeniu rozprawy (...) *dysertacja miała na celu opis działalności dekanatu zawierciańskiego* (s. 224). Zgodnie z wytycznymi ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki *rozprawa doktorska, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego*, którego jednak autor nie formułuje i nie podejmuje w pracy.

Kolejną kwestią, do której chciałabym się odnieść to ramy chronologiczne pracy. Doktorant napisał: *Ramy chronologiczne obejmują okres od 1910 roku, kiedy powstaje dekanat zawierciański do 1957 roku, kiedy na terenie Zawiercia pojawia się kościół pw. Najświętszej Maryi Panny, wokół którego powstanie kolejny dekanat w 1992 roku*. (s. 21) Autor przyjmuje za datę powołania dekanatu zawierciańskiego rok 1910, chociaż nie określa, na jakiej podstawie. Enigmatycznie informuje o *dokumencie biskupa Łosińskiego skierowanym do ks. Franciszka Zientary w którym mówi o zamiarze powołania dekanatu zawierciańskiego* (s. 32). W kolejnym zdaniu doktorant stwierdza: *w roku 1911 doszło do reformy administracyjnej w diecezji kieleckiej. Biskup wydał dekret dzielący dotychczasowy dekanat będziński na trzy wicedekanaty sączowski, zawierciański i żarecki*. A zatem autor podając rok reformy 1911, w wyniku której powstaje wicedekanat zawierciański sam sobie przeczy. Szkoda, że doktorant nie dotarł do ważnego – z punktu widzenia opracowywanego przez niego tematu – artykułu Grzegorza Bujaka, pt.: *Organizacja dekanalna diecezji kieleckiej w latach 1911-1925*, opublikowanego na łamach półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 92 z 2009 r. W artykule tym szczegółowo są omówione działania podjęte przez ówczesnego biskupa ordynariusza kieleckiego A. Łosińskiego, który za zgodą generała-gubernatora warszawskiego w 1911 r. ustanowił 15 wicedziekanatów. Faktem jest iż, kompetencje wicedziekanatów na forum wewnątrzkościelnym ordynariusz zrównał z prawami ośmiu dziekanatów rezydujących w miastach powiatowych, stwierdzając równocześnie, że są oni „właściwymi dziekanami”. W zakresie obowiązków wpływających z prawa państwowego dotychczasowi „dziekani powiatowi” zachowywali swoje kompetencje¹. W

---

¹ G. Bujak, *Organizacja dekanalna diecezji kieleckiej w latach 1911-1925*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, t. 92(2009), s. 7.

świetle powyższych informacji trudno przyjąć datę 1910 r. jako rok powstania dekanatu zawierciańskiego. Istniejące źródła jednoznacznie stwierdzają, iż: *w wyniku przemian struktury dekanalnej w diecezji kieleckiej w latach 1911-1918 utrwalił się podział na 25 jednostek administracyjnych tego rodzaju: 8 dekanatów i 17 wicedekanatów, w których wyznaczeni przez biskupa księża sprawowali faktycznie władzę dziekańską*². Jak stwierdza G. Bujak we wspomnianym i cytowanym przeze mnie artykule: *Nie zachowały się dokumenty biskupa kieleckiego zamieniające wicedekanaty na dekanaty. Biskup A. Łosiński w piśmie do administratora diecezji lubelskiej z 1917 roku stwierdził, że w jego planach od samego początku wicedekanaty były jednostkami samodzielnymi, a jedynie ze względu na prawodawstwo państwowe utrzymywano fikcję zależności wicedziekanatów od „dziekanów powiatowych”. Zatem formalne usamodzielnienie się wicedekanatów należy umieścić w początkach 1918 r.*³ *Elenchus Diecezji Kieleckiej* z 1919 r. po raz pierwszy zamieszcza i ogłasza drukiem nazwy 25 dekanatów wraz z wykazem należących do nich parafii, i tam dopiero po raz pierwszy wymieniony jest dekanat zawierciański. Z punktu widzenia ściśle prawnego o powołaniu dekanatu zawierciańskiego możemy mówić dopiero od 1918 r. Dlatego zawarty w tytule pracy rok 1910 jako cezura czasowa wyznaczająca powstanie dekanatu zawierciańskiego, powtarzana wielokrotnie w pracy (m.in. s. 15, 74, 222, 224, itd.) jest błędną datą. Do przyjęcia i uzasadnienia początku okresu badawczego byłby rok 1911, w którym powołano wicedekanat zawierciański.

Również druga data graniczna wybrana przez autora – rok 1957 nie jest uzasadniona, autor nie wyjaśnia na jakiej podstawie dokonał wyboru, jedynie informuje iż w 1957 r. powołano w Zawierciu drugą parafię, która weszła w skład istniejącego dekanatu. Brak merytorycznego uzasadnienia dla cezury czasowej jest poważnym uchybieniem koncepcyjnym pracy.

Lektura pracy magistra Damiana Domżańskiego prowadzi do poważnych zastrzeżeń. Moja generalna uwaga do całości pracy dotyczy braku precyzji w określeniu przedmiotu badań, poczynwszy od tytułu samej pracy, poprzez sformułowania tytułów rozdziałów i podrozdziałów. Autor nie określa co tak naprawdę jest przedmiotem jego badań i analiz. Występują duże rozbieżności między tytułami, czy to rozdziałów, czy podrozdziałów, a ich treścią. W lekturze rozdziału pierwszego zatytułowanego: *Geneza powstania dekanatu zawierciańskiego i kształtowanie się struktur duchowieństwa* czytelnik nie znajduje

---

² Tamże, s. 8.

³ Tamże, s. 9.

odpowiedzi na zawarte w tytule zagadnienia. Otrzymuje natomiast ponad 70 stron tekstu, zawierającego rys historyczny poszczególnych parafii, wchodzących w skład dekanatu zawierciańskiego. I tutaj pojawia się kolejna niekonsekwencja i rozbieżność między tytułem podrozdziału, a jego zawartością. Punkt 1.3. *Rys parafii wchodzących w skład dekanatu zawierciańskiego do roku 1918* zawiera historię nie 8 parafii, tworzących dekanat zawierciański w 1918 r. lecz 15 parafii, podczas gdy taki stan dekanatu ukształtował się dopiero w 1920 r. Autor nie zadał sobie trudu, by przygotować syntetyczny obraz dekanatu zawierciańskiego w początkach jego tworzenia i funkcjonowania, zamieścił natomiast rys historyczny poszczególnych parafii, nie dający czytelnikowi wiedzy, ani o duchownych, ani o wiernych w badanym okresie.

W zamierzeniach autora drugi rozdział pracy miał być poświęcony duchowieństwu dekanatu zawierciańskiego. Po tak sformułowanym temacie rozdziału należy oczekiwać, iż doktorant chociaż w zarysie przeprowadzi studium prozopograficzne duchowieństwa zawierciańskiego, odnosząc się do pochodzenia społecznego duchownych, ich wykształcenia, posługi kapłańskiej czy działalności społecznej. Pomocna w zbiorczym ujęciu i spojrzeniu na duchownych dekanatu byłaby lista kapłanów, posługujących w dekanacie z uwzględnieniem ich lat życia, pochodzenia, rokiem otrzymania święceń kapłańskich, czy wreszcie pełnionych funkcji i zajmowanych stanowisk w dekanacie. Doktorant stwierdził: *Nie sposób sporządzić kompletne listy nazwisk księży dekanatu zawierciańskiego. W niektórych księgach znajdują się jedynie lapidarne informacje o tym, że dany kapłan zmienił miejsce swej posługi.* (s. 122) Podstawowym źródłem w tej kwestii – z którego autor nie skorzystał – to: *Elenchus venerabilis cleris saecularis ac regularis diocesis Kielcensis* (1911-1925), oraz *Schematismus universi venerabilis cleri saecularis et regularis diocesis Częstochoviensis* (1926, itd.) a także *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej 1947.*

Zupełnie nie jest zrozumiałe umieszczenie w tym rozdziale podpunktu dotyczącego funkcjonowania seminarium duchownego w Kielcach w latach 1726-1910. I po raz kolejny mamy przykład niespójności między tytułem podrozdziału, a jego treścią. Zbyteczne dla tematu i celu pracy są obszerne i rozbudowane życiorysy biskupa Augustyna Łosińskiego (s. 80-82), Teodora Kubiny (s. 83-84) czy Zdzisława Golińskiego (s. 86-87). Wiadomości te można było w formie skrótowej zamieścić w przypisach tekstu głównego.

W rozdziale drugim podjęty został przez autora problem księży patriotów. We wstępie do pracy czytamy: „(...) zostanie też nakreślony problem tzw. księży patriotów na terenie dekanatu zawierciańskiego, lecz nie istnieją praktycznie źródła pozwalające na dokładne

przyjrzenie się ich działalności”. Trudno zgodzić się z autorem, który nie uwzględnił w swojej pracy podstawowego opracowania, tej kwestii, to jest książki autorstwa Jacka Żurka, *Ruch „księży patriotów” w województwie katowickim w latach 1949-1956*, Warszawa–Katowice 2009. Publikacja ta zawiera liczne odniesienia, dotyczące udziału kapłanów dekanatu zawierciańskiego, między innymi księży: Zygmunta Czechowicza, Alfonsa Niedermana, Stanisława Ciećwierza w pracach Okręgowej Komisji Księży przy Związku Bojowników o Wolność i Demokrację, jak również informacje o źródłach archiwalnych, dotyczących tego tematu znajdujących się między innymi w archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (sygn. IPN 0648/145), jak i Archiwum Akt Nowych (zespół: Główna Komisja Księży przy ZBoWiD).

Odnosząc się do treści dotyczących kwestii duchownych zawierciańskiego dekanatu chciałabym zwrócić uwagę autorowi na tabelę nr 1 zamieszczoną w aneksie, zawierającą listę kapłanów dekanatu zawierciańskiego, która jest bardzo niestarannie sporządzona. Autor napisał między innymi o braku dokładnej chronologii posługi duszpasterskiej kapłanów w parafii w Chruszczobrodzie, Ciągowicach, Błędowie, Niegowonic, Pińczycach. Otóż łatwo można ją sprawdzić, jeśli nie w archiwach diecezjalnych, to w źródle drukowanym, jakim jest między innymi *Katalog kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej na rok 1968*.

Rozdział czwarty zatytułowany *Życie dekanatu zawierciańskiego na niwie społecznej w latach 1910-1945* zawiera w sobie wiele niekonsekwencji. Pierwsza to cezura czasowa zawarta w tytule tego rozdziału różna od tego co zostało zapisane w podpunkcie 4.2.2. *Działalność edukacyjna Kościoła w latach 1945-1956*. Podobna niekonsekwencja dotyczy podpunktu 4.8.2. *Postawa ludności wobec działań Kościoła w latach 1945-1956*. Powyższe uwagi wskazują, że doktorantowi trudno zapanować nie tylko nad źródłami i wyborem istotnych dla tematu pracy informacji, ale również na spójnością przedstawionych treści z tytułami rozdziałów i podrozdziałów.

Rozdział piąty zaplanowany jako analiza porównawcza dekanatu zawierciańskiego z ościennymi dekanatami wymagał od doktoranta ogromnej pracy. Aby można było zakończyć sukcesem takie zadanie, jakie postawił sobie autor dysertacji, konieczne było przeprowadzenie badań podstawowych dla tychże dekanatów, gdyż brak jest w historiografii syntetyzujących opracowań. Niestety nie udało się doktorantowi tego zrobić, natomiast temat został potraktowany, ogólnikowo i nie wnosi zbyt wiele do dyskursu naukowego.

Ocena formalna

Przedstawiona do recenzji praca zawiera uchybienia formalne: w przesłanym do recenzji egzemplarzu, w oświadczeniu autora pracy zamieszczonym na stronie drugiej brak daty i podpisu autora.

Struktura rozprawy

Przygotowana przez magistra Damiana Domżańskiego praca doktorska pt. *Dekanat zawierciański w latach 1910-1957. Działalność religijna i społeczna* składa się z czterech rozdziałów, wykazu źródeł i opracowań, aneksu, zawierającego dwie tabele: listę proboszczów dekanatu w latach 1910-1956 oraz wykaz parafii przynależnych do dekanatu. Do pracy dołączono także materiał ikonograficzny, który zawiera 119 fotografii archiwalnych. Brak jest w pracy wykazu skrótów, co utrudnia czytelnikowi korzystanie z niej. Zaznacza się brak proporcji w długości podrozdziałów w stosunku do ich znaczenia merytorycznego.

Poważne zastrzeżenie wynika także z braku spójności treści rozdziałów i podrozdziałów z ich tytułami. Odnosi się to nie tylko do braku spójności chronologicznej prezentowanych treści do okresu badawczego, ale także do ich strony merytorycznej

Język

Prawie każdy z rozdziałów, podrozdziałów czy podpunktów doktorant rozpoczyna od górnolotnych, truistycznych stwierdzeń i niewiele mówiących wyrażeń. Zbyt często, jak dla tekstu naukowego, używa wyrażeń potocznych. Podjął także, w mojej ocenie nieudaną próbę uwpółocześnień języka narracji, która nie podniosła walorów pracy lecz uczyniła tekst mniej zrozumiały dla czytelnika, zawily i mało komunikatywny. Kilka przykładów: (...) *wydawnictwo małego formatu*, (s. 18), (...) *dokumentacja w archiwum jest bardzo chaotyczna...* (s. 19); (...) *Przed proboszczami piętrzyły się zatem rozmaite zadania, zarówno na płaszczyźnie duchowej jak i czysto pragmatycznej*. (s. 114); (...) *Dzięki dużej liczbie parafii, skupionych w licznych grupach parafialnych tak modlitewnych jak i ukierunkowanych na działania świeckie...*(s. 223); *Dekanat przyłożył też rękę do rozwoju edukacji w regionie* (s. 225).

Bibliografia

Autor dysertacji nie wykorzystał ważnych źródeł archiwalnych i literatury obejmującej badany temat. Wymienia w wykazie źródeł archiwalnych imponującą liczbę, ponad 20 archiwów państwowych i kościelnych, z których korzystał, pomija jednak ważne dla tematu zespoły w tychże archiwach. Nie uwzględnił między innymi zespołu: Akta Dziekańskie Ogólne z Archiwum Diecezji Kieleckiej, jak również wspomnianych już przeze

mnie w tej recenzji akt Instytutu Pamięi Narodowej czy Archiwum Akt Nowych dotyczących księży patriotów.

Pewne wątpliwości budzi warsztat badawczy doktoranta, który w wykazie źródeł wykorzystanych w pracy umieszcza, nie zespoły akt, ale pojedyncze dokumenty. Zapis, który zwrócił moją uwagę to wymienione przez autoar Archiwum Kapituły Krakowskiej i znajdujący się w jego zbiorach *Dokument biskupa Tomasza Strzępińskiego dla Mikołaja z Mierzwic, 10 maja 1459 roku, sygn. 442*. Jest to dokument bardzo odległy od okresu badawczego doktoranta, a ponadto takie archiwum nie istnieje, poprawna nazwa to Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej. Należy przypuszczać, że doktorant wymienione w wykazie źródeł archiwum odwiedził, zapoznał się z ich zbiorami, zajrzał do wybranych przez siebie zespołów i włączył znalezione w nich informacje do swojej pracy, jeśli zaś nie uczynił tego sam, a korzystał z czyjś dorobku to konieczne jest dodanie przypisu wskazującego źródło pochodzenia. Podobną wątpliwość wzbudziło zamieszczone w wykazie archiwum *Genealogical Society Salt Lake City*.

Autor nie wykorzystał podstawowych typów źródeł drukowanych dla opracowywanego przez siebie tematu, jakim są: elenchus i schematyzm. Poważnym uchybieniem jest także zaliczenie *Katalogów kościołów i duchowieństwa diecezji częstochowskiej* do opracowań, gdyż w przypadku tej pracy są to źródła drukowane.

Bibliografia sporządzona jest bardzo niestaranie. Najogólniej rzecz ujmując brak jest konsekwencji i jednego stylu zastosowanego w całej pracy. W przypisach autor zastosował kursywę przy zapisie tytułu opracowań, natomiast w bibliografii już nie, chociaż i tutaj również brak konsekwencji – kursywa pojawia się w pozycji nr 12, 92, 119, 141, 147, 192.

Usterki edytorskie

Praca wymaga dogłębnej korekty redakcyjnej, zawiera bowiem liczne błędy językowe, zarówno gramatyczne, jak i stylistyczne, a także ortograficzne, sprawia wrażenie maszynopisu przeznaczonego do korekty i redakcji – brak spójników oraz często występujące „literówki”, np. dekanat pilicki występuje w pracy jako dekanat pilecki (s. 15, 34). Pojawiają się też błędy rzeczowe np. użyto błędną nazwę Archiwum Główne Akt Nowych (s. 18), poprawna nazwa tej instytucji to Archiwum Akt Nowych.

Wnioski końcowe

Tytuł pracy sugeruje, że doktorant bierze na warsztat badawczy temat, który w sposób syntetyczny i przekrojowy zaprezentuje nam działalność religijną i społeczną w dekanacie zawierciańskim. Jest to zadanie trudne i wymagające, tym bardziej, że doktorant podjął się

także przeprowadzenia analizy porównawczej z ościennymi dekanatami, co w efekcie wymagało przeprowadzenia dodatkowych badań archiwalnych, gdyż brak jest opublikowanych badań podstawowych dla tych zagadnień.

Ogrom pracy włożony przez doktoranta w przygotowanie dysertacji, który ponad 20 archiwów państwowych i kościelnych, nie przyniósł jednak zadowalających rezultatów. Zastrzeżenie budzi fakt, że w rozprawie o charakterze przekrojowym, syntetyzującym i porównawczym nie zastosowano metody statystycznej, a jedynie analizę opisową. Doktorantowi nie udało się zapanować nad wyborem ważnych dla tematu informacji zawartych w źródłach, stąd tak wiele znalazło się w dysertacji zagadnień zupełnie nie związanych z tematem pracy i zbędnych. Podsumowując całość wysiłków włożonych przez mgr. Damiana Domżańskiego w przygotowanie doktoratu, głównym i podstawowym powodem nieudanego zmierzenia się z tematem jest brak sformułowania problemu badawczego w dysertacji, oraz wyraźnego postawienia pytań badawczych, a jedynie – jak informuje czytelnika doktorant – we wstępie pracy (s. 15) oraz zakończeniu (s. 224) *opisanie działalności dekanatu zawierciańskiego w latach 1910-1956*.

Zgodnie z ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, rozprawa doktorska, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego (...) oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej (...) oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. **Przestawiona do recenzji dysertacja doktorska magistra Damiana Domżańskiego pod tytułem Dekanat zawierciański w latach 1910-1957. Działalność religijna i społeczna w mojej ocenie nie spełnia wyżej wymienionych kryteriów**, ponieważ: 1. Brakuje w niej jasno sformułowanego problemu badawczego i pytań badawczych; 2. Błędnie wyznaczono cezury czasowe dysertacji, co pociąga za sobą błędy merytoryczne, dotyczące powstania dekanatu zawierciańskiego, 3. Występują rozbieżności między tytułami rozdziałów, a zawartą w nich treścią; 4. Doktorant nie wykorzystał ważnych dla omawianego tematu źródeł archiwalnych, jak i źródeł drukowanych.

Dlatego też wnoszę do Wysokiej Rady Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego o nie procedowanie jej w dalszych etapach postępowania przewodu doktorskiego.

Lublin, 22 listopada 2019 r.